

ki mislijo. — Profesor Ivan Grafenauer izda noveliste Glasnikove dobe v dveh zvezkih, ki so že pripravljeni za tisk. — Dr. Fr. Kotnik pa pripravlja Jarnikove pesmi. O Jarniku se je izrazil Prešeren v pismu »čudnemu dihurju« Matiji Čopu iz Celovca 5. februarja 1832: »Ich bin der Meinung, er habe mehr Anlage zur Poesie als zur Philologie.« — Drugi zvezki so še v povojih.

»Hrvatska Prosvjeta.«

Bivša Scholzova Prosvjeta, ki si je pridobila znatnih zaslug zlasti s svojimi prevodi iz tuje književnosti, je že drugič prešla v roke hrv. katoliških književnikov in je sedaj dobila zgornje ime. Lastnina je društva »Kolo hrvatskih književnika«, katero je bilo osnovano 15. majnika preteklega leta in ima sedaj za predsednika dr. Velimira Deželića; list urejuje Petar Grgec. Prva številka govori o svojem programu tako: »Program listu odredjuje temeljne naše ideje. Svaki suradnik, koji se s našim smjerom slaže, dobro nam došao. Temeljna je naša zadaća, podići što više hrvatsku književničku produkciju i s idejne i s formelne strane. Razvitak mladjih književnika osobito nam leži na srcu, pa ćemo zato primati, bez obzira na dob, sve stvari, u kojima budemo vidjeli odsjev pravoga talenta in valjane umjetnosti. Jedino izborom i usavršavanjem onih elemenata, koji su temelj našem narodnomu zdravlju, moći ćemo da stvorimo umjetnost, koja će biti sposobna, da postane svojinom čitavoga hrvatskoga naroda.«

Še preden je »Kolo hrvatskih književnika« pričelo poslovati, je imelo polemiko s Hrv. Stražo. Ta se je sedaj nekako podelila in list je izšel. Hrvatska Prosvjeta po opremi sicer ne zadovolji nekoliko razvaje-nega človeka (reprodukcije so vseskozi slabe in ne-sistematčno izbrane), toda mnogovrstna je in zelo obsežna (64 velikih strani). Med sodelavci so: Kovačević, Arnold, Šarić, V. Deželić, Lj. Maraković, Rožić, Hranilović, Poljak, Kešuc, Širola, Ivić, Badalić, Rittig, Draga Auer, »Dikik« i. dr.

Medtem ko je Listek dobro urejen, je sprednja stran lista manj zadovoljiva, če jo merimo z merilom, ki ga porabljam pri starih slovstvenih glasilih z utr-jeno tradicijo. Pripovedništvo Hrv. Prosvjete se dviga le malo nad višino družinskega lista, ravnotako je pesništvo še precej zaostalo. Toda vpoštevati mo-ramo, da je to šele začetek, da se mora tradicija šele ustvariti. Za enkrat so sodelavci lista še nekoliko preveč disparatni, tudi ni med njimi še mlajše krepke individualnosti, ki bi dajala ostalim sodelavnikom s svojo lepotvorno silo smer. Med sodelujočimi je naj-močnejši talent gotovo Kovačević, ki je začel objav-ljati svoj roman »Zlotvor«. Upajmo, da se bodo kmalu oglasili mnogi drugi!

Začetki književnega lista so vedno težavni in na Hrvaškem ne najmanj, kjer tiči velika večina javnih delavcev še vedno v svobodomiselni puhloglavosti; toda če bo idealno hotenje, ki žari iz prvega zvezka Hrv. Prosvjete, gorelo trajno z istim čistim plame-nom, pojde kljub vsemu. Ako je novemu listu kaj pomagano z dobrimi sveti, bi mu rekli, naj svoj obseg skrči; uredniku bo lažje kvalitativno izbirati in cena — 12 K — bo še vedno prej prenizka kot previsoka. — Hrv. Prosvjeto vsem toplo priporočamo.

A. G. Matoš.

Hrvaška književnost je izgubila eno svojih naj-markantnejših osebnosti, ko je 17. marca umrl v zagrebški bolnišnici A. G. Matoš, komaj 41 let star. Obolél je vsled raka v grlu in je po treh operacijah izdihnil. Matoš je imel burno življenje za seboj. Bil je nemirnega, samovoljnega značaja; kot gimnazijec je moral zapustiti šolo in se je lotil živinozdravništva na Dunaju, a tudi to kmalu popustil in se posvetil slovstvu. Kot avstrijski vojak je ušel preko Save v Bel-grad, kjer se je nekaj časa preživljal z godbo. Toda kmalu se je tudi Srbije naveličal in je potoval po ino-zemstvu ter se dalje časa mudil v Parizu; slednjič so ga avstrijske oblasti pomilostile, smel se je vrniti in se je nastanil v Zagrebu, kjer je živel od književnosti in francoskega pouka.

Matoš je tip književnika - bohema, brez stalne smeri, strastno se ogrevajočega za ekstreme, brez jasnega naziranja, toda vedno duhovitega, živahnega in zanimivega. Bil je neizprosni kritik, v polemiki nepremagljiv, ker se je boril z vso svojo močjo in tudi vsemi sredstvi. Imel je tedaj malo prijateljev, toda mladina ga je visoko cenila; ni se mogla odtegniti vplivu njegove originalne osebnosti. Matoševo živ-ljenje ni bilo tako, da bi se mogel zbrati za veliko, obsežno delo; kar je napisal, so majhne beletristične stvari in kritike ter eseji. Izdal je knjige: Vidici i putevi, Ogledi, Umorne priče, Naši ljudi i krajevi, Iverje, Novo iverje.

Hermann Bahr — konvertit.

Znani dunajski esejist in dramatik H. Bahr je pred kratkim izpovedal katoliško veroizpoved. Rojen leta 1863. v Lincu, je bil sicer versko vzgojen, a so ga Nietzsche, Strindberg in Ibsen izpreobrnili, da je postal popoln brezverec. Njegove duhovite kritike in eseji izdajajo nekritičnega duha, drame in romani pričajo o šibki ustvarjajoči sili. A vendar ima Bahr na sodobno nemško literaturo velik vpliv kot ena najbolj vsestranskih osebnosti, nekaj konglomerat raznih vplivov. Znamenit je postal, ko je leta 1890. za tedanjio literarno revolucijo ustvaril izraz »moderna«, ki je postal splošna last. Zadnja leta se je bavil veliko z versko lite-raturo, dokler ga ni njegov nemirni duh pripeljal v Cerkev. Znanejša njegova dela so: »Die gute Schule«, »Zur Kritik der Moderne«, »Die Mutter«, »Aus der Vorstadt«, »Kritiken«, »Die gelbe Nachtigall«, »Es-says«, »Die Rahl«, »Das Konzert«. Dr. Bahr je prijatelj Jugoslovanov.

Iz Ibsenovih pisem.

V veliki nemški izdaji Ibsena¹ se nahaja v desetem zvezku nekaj značilnih pisem za razvoj in pojmovanje njegove umetniške individualnosti. Naj povzamemo nekaj mest.

»Najbistvenejši dobiček mojega potovanja (v Rim) je, da sem vse, kar je estetičnega v meni, pregnal.«

»O Rimu (bil je tedaj še papeški) ni mogoče pisati. Najboljše, to kar nima sebi enakega, mora ostati ne-

¹ Sämtl. Werke. Hrsg. von Brandes, Elias u. Schlenther. 10 Bde. — 45 Mk. — Fischer, Berlin. — Prim. Gral I. 18 ss.

izgovorjeno... Vse je tu ogromno... toda nad vsem nepopisljiv mir. Ne politika, ne trgovski duh, ne vojaštvo ne vplivajo enostransko na prebivalstvo. To sicer ne zna in ne ve veliko, to je gotovo: a nepopisno lepo je in popolno in resnično in mirno.»

»Moja knjiga (Peer Gynt) je poezija; in če ni, tedaj mora postati poezija. Pojem poezija se bo že še prilagodil knjigi.«

Ko je pa Peer Gynta kritika raztrgala, piše:

»Vesel sem krivice, ki so mi jo prizadeli. Pomoč in božja volja je v tem: zakaj jaz čutim, kako mi z gnevom rastejo moči. Vojsko hočejo, tedaj naprej! Ako nisem pesnik, ne izgubim ničesar. Poizkusil bom kot fotograf. Sodobnike bom posamič obdelal, moža za možem... Ne bom prizanašal otroku v materinem telesu, ne misli ali občutju, skritemu za besedo one duše, ki bo imela čast, da je ne spregledam... Ali ne veš, da sem za vse življenje zapustil lastne starše, vso svojo družino, ker nisem hotel vztrajati pri polovičarskem razumevanju?«

»Obzire poznam le do gotove meje in ako se porigram (kar tudi zmorem), da združim razbrzdanost tega občutja s hladnokrvnostjo v izbiranju sredstev, tedaj naj čutijo moji sovražniki: Ako nisem zmožen sezidati, tedaj bom gotovo zmožen, vse okoli sebe podreti.«

»K pisateljevanju je potrebno še nekaj drugega, več nego le naravna nadarjenost. Imeti moraš, kar lahko preustvariš v pesem: življenjsko vsebino.«

»Tedad, ko sem pisal 'Branda', sem imel na mizi skorpijona v praznem vrčku. Zdajpazdaj je bila žival bojna. Vrgel sem ji kosček mehkega sadja, na katerega je besna skočila, da razškropi strup v njem. Nato je zopet ozdravela. Ali se ne godi enako nam poetom?«

Ko so leta 1870. iztrgali papežu Rim, piše:

»Tako so tedaj nam ljudem vzeli Rim in ga izročili politikom. Kam naj gremo sedaj? Rim je bil edini tihi kotiček, edini kraj, ki je užival pravo prostost, prostost političnega svobodnega trinoštva. Za vsakega državnika, ki bo tu vstal, pogine en umetnik.«

»Dà, jaz moram reči — edino kar na svobodi ljubim, je boj zanjo, njena posest me ne briga...«

Georgu Brandesu razlaga svoj anarhistični program tako:

»Nikdar ne bom za to, da bi pojmlil svobodo za enakovredno politični svobodi.« »Država je proklet-

stvo individua. S čim so kupili moč Prusije kot države? S tem, da so poedinci izginili v političnem in zemljepisnem pojmu. — Natakak je najboljši vojak. In na drugi strani judovsko ljudstvo, plemstvo človeškega rodu. S čim se je kljub vsej sirovosti, ki je prišla nad njega, vzdržalo v ločitvi, v poeziji? S tem, da se mu ni bilo treba vlačiti s kako državo okoli. Država mora proči! Pri revoluciji sem tudi jaz zraven!«

»Vsa religija pade. Ne moralni pojmi, ne umetniške oblike nimajo večnosti pred seboj... Kdo mi je porok, da na Jupitru 2 + 2 ni 5?«

»Vse, le obstoječega ne!... Ves dosedanji razvoj ni bil ničesar drugega kot opotekanje iz ene zmote v drugo...«

Ibsenov glavni princip na vseh poljih je, da ima manjšina vedno prav. »Liberalisti so najhujši sovražniki svobode. Pod absolutizmom uspevata duševna in miselna svoboda najbolje.«

Bistvo svoje razdirajoče in uničujoče umetnosti je izpovedal Ibsen v »dramatičnem epilogu« svojega življenja: »Ko mrtvi vstanemo.«

Kipar Rubeck je Ibsen sam. Izprva je idealist in hoče podati v svojem najboljšem delu »Vstajenje« svojo največjo idealno silo. A ne ostane si zvest. Ireno (idealno umetnost) zapusti, razširi kipov podstavek in izobliči na njem iz zemlje ljudi z živalskimi obrazi, kakor jih življenje nudi... Idealna postava stopa v ozadje, živalski ljudje z umazanimi dušami postanejo glavni moment kipa. Tudi Rubeck sam se upodobi v skupini teh ljudi, upognjen od težke krivde, mož, ki se od zemlje ne more odtrgati. »Žvija se in trpi ob misli, da se mu nikoli, nikoli ne posreči... Vedno in večno ostane v svojem peklu.« Zavrgel je idealizem in to se grozno maščuje nad njim: nima več veselja nad delom, ne ustvari ničesar velikega več, le portrete, karikature z živalskimi obrazi, spake pasje lobanje, bedaste in brutalne slike; a pri tem se iz svojih oboževalcev norčuje. Padel je, ker ni ostal zvest svojemu idealizmu, romantiki, ampak postal — fotograf. Irena umre z njim, a stroga čuvajka naredi križ čez oba: »Pax vobiscum!«

Tako konča Ibsenov epilog in njegovo življenjsko delo, ki mu je bil motto:

»Živeti pomeni strah temnih sil
premagati v sebi;
ustvarjati — soditi
svoj lastni jaz.

A. R.

DROBIŽ.

Petdesetletnica. Češki pesnik J. S. Machar je o priliki svoje petdesetletnice poslal moravskim politikom naslednje naročilo: »Da je Moravska danes veselje slehernega češkega naprednjaka, veste dobro, in upam, da se potrudite, da ne bo to veselje le začasno. Očistite ji telo popolnoma od rimskega otopujočega strupa in storite jo tako nedotakljivo, da ne bo tam nikoli več vzniknil. Prisilite rimske ljudi z železno roko k temu, da bodo to, kar imajo na jeziku, tudi dejansko izpolnjevali; vzemite jim šolo, kajti verstvo je stvar čuta in se ne dá naučiti, in morala, ki jo oni oznanjujejo, je dvostranska, ima precepljen jezik — in

tež ne smemo izročiti svoje mladine... Potrudite se, da bi bila rimskim uslužbencem vzeta aktivna in pasivna volilna pravica... Pravim: vrnite jih cerkvi in tistemu gospodu bogu, ki ga imajo polna usta, poženite jih iz državnega zbora, iz občin, iz šol, in če dočakam to, pa pridem in bom gratuliral Vam...«

Ali more človek, ki tako sovraži, biti pesnik?

Kako si R. Perušek predstavlja razvoj umetnosti? Kaj preprosto, kar takole: »Ako svoj želodec več časa pitamo s slaščicami, ali pa ga polnimo z jedmi, začinjemo z dišavami, jesihom, poprom, papriko, soljo, žrebicami, vanilijo ali celo s česnom in čebulo, ali pa